

Образац 3.

Факултет Православни богословски

УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ

(Број захтева)

Веће научних области друштвено-
хуманистичких наука

(Назив већа научне области коме се захтев
упућује)

(Датум)

ЗАХТЕВ

за давање сагласности на одлуку о прихватању теме докторске дисертације и о одређивању ментора

Молимо да, сходно члану 47. ст. 5. тач. 3. Статута Универзитета у Београду ("Гласник Универзитета", број 186/15-пречишћени текст и 189/16), дате сагласност на одлуку о прихватању теме докторске дисертације:

„Брачно право Српске православне цркве у Краљевини Југославији: историјско-канонска анализа“

(пун назив предложене теме докторске дисертације)

теологија

НАУЧНА ОБЛАСТ _____

ПОДАЦИ О КАНДИДАТУ:

1. Име, име једног од родитеља и презиме кандидата:

Бранислав (Славко) Недић

2. Претходно образовање (назив и седиште факултета, студијски програм): _____

УБПБФ, мастер студије

3. Година завршетка _____ 2015
претходног нивоа студија: _____

4. Година уписа на докторске студије: _____ 2016

5. Назив студијског програма _____ теологија
докторских студија: _____

ПОДАЦИ О МЕНТОРУ:

Име и презиме ментора: др Зоран Деврња

Звање: доцент

Списак радова који квалификују ментора за вођење докторске дисертације:

1. Зоран Деврња, Ванбрачне заједнице - канонскоправна перспектива, *Анали*, Правни факултет Универзитета у Београду, -1, LXII, 1, pp. 205 - 222, 0003-2565, 347.62; 271.2-45, 2014.
2. Зоран Деврња, Слободна воља као предуслов постојања хришћанског брака, *Богословље*, Православни богословски факултет Универзитета у Београду - Институт за теолошка истраживања, -1, LXXII, 2, pp. 198 - 212, УДК:27-1:271.222(497.11), 27-423.4:27-45, 2013. ISSN:0006-5714=Богословље COBISS.SR-ID 5887490
3. Зоран Деврња, Канонско-правна проблематика брачних сметњи: опште одлике тог феномена и сродство као брачна сметња, *Богословље* 1 (2013) 123-144., издавач Православни богословски факултет - Универзитет у Београду, уредник проф. др Радомир Поповић. УДК:27-1:271.222(497.11) ISSN:0006-5714=Богословље COBISS.SR-ID 5887490
4. Зоран Деврња, Поимање брака у Новом Завету - кратко излагање о новозаветним основама канонскоправног сагледавања брака, *Црквене студије* 6 (2009) 53-63, издавач Центар за црквене студије, уредник проф. др Драгиша Бојовић. ISSN 1820-2446 = Црквене студије ; COBISS.SR-ID 115723532
5. Зоран Деврња, Брачна правила: Критички осврт и коментари, Зборник радова *Српска теологија данас - 2009*, издавач Православни богословски факултет – Универзитет у Београду, уредник проф. др Богољуб Шијаковић, Београд (2010), ISSN 2217-2491 COBISS.SR-ID 175549196

Наставно-научно веће

Обавештавамо вас да је

(назив надлежног тела факултета)

на седници одржаној 18.2.2019. размотрило предложену тему и закључило да је тема подобна за израду докторске дисертације јер садржи оригиналну идеју и да је од значаја за развој науке, примену њених резултата, односно развој научне мисли уопште.

ДЕКАН ФАКУЛТЕТА

- Прилог
1. Одлука Наставно-научног већа о прихватању теме и одређивању ментора
 2. Извештај Комисије о оцени научне заснованости теме докторске дисертације

Напомена: Факултет доставља Универзитету захтев са прилозима у електронској форми и у једном писаном примерку за архиву Универзитета

На основу чл. 28. и чл. 65. Статута Православног Богословског факултета, Научно-наставно веће Факултета на својој 5. Седници у школској 2018/2019, одржаној 18.2.2019. године, донело је следећу

Веће доноси
ОДЛУКУ

1. Прихвата се извештај Комисије за одобрење теме докторске дисертације **Бранислава Недића** под насловом "Брачно право Српске православне цркве у Краљевини Југославији; историјско–канонска анализа" у саставу: **др Владислав Пузовић**, ванредни професор Православног богословског факултета Универзитета у Београду; **др Зоран Деврња**, доцент Православног богословског факултета Универзитета у Београду; **др Растко Јовић**, доцент Православног богословског факултета Универзитета у Београду.

2. Задужује се Служба за студентска питања Факултета да предметни извештај са предлогом и потребном документацијом достави Већу научних области друштвено-хуманистичких наука Универзитета у Београду на сагласност.

ОБРАЗЛОЖЕЊЕ

Кандидат је предао Већу пријаву за израду докторске дисертације.

Веће Факултета оформило је сходно актима факултета комисију за одобрење теме докторске дисертације. Комисија је у благовременом року поднела извештај Већу Факултета.

По разматрању поднетог извештаја, Наставно-научно веће Православног Богословског факултета Универзитета у Београду, донело је одлуку као у диспозитиву.

Доставити:

- Именованом
- Већу научне области УБ
- У досије
- Архиви

Епископ проф. др Игнатије Мидић
декан

Извештај Комисије
за одобрење теме докторске дисертације
кандидата Бранислава Недића под насловом
„Брачно право Српске православне цркве у Краљевини Југославији:
историјско - канонска анализа“

Дана 29. септембра 2018. године, студент докторских студија Бранислав Недић, одбранио је предлог теме докторске дисертације под насловом *Брачно право Српске православне цркве у Краљевини Југославији: историјско - канонска анализа* пред Комисијом у саставу: проф. др Владислав Пузовић, (председавајући), доц. др Зоран Деврња и доц. др Растко Јовић.

Комисија је кандидату предочила неопходност да буде веома прецизан у самом уводу рада, тј. да јасно постави историјске одреднице за свој рад. Примедба комисије је била у вези са насловом рада, тј. да ли рад захвата више период Краљевине Југославије или Краљевине СХС, те да у складу са тим и сам докторанд обрати посебну бригу. Комисија је такође указала на неколико пропуста у структури рада. Наиме, у самом *Образложењу*, докторанд наводи циљеве свог рада где између осталог наводи да је четврти циљ његове дисертације: „утврђивање актуелности брачне проблематике двадесетих и тридесетих година XX вијека у тренутном историјском контексту и релевантности тадашњих ријешења у расплету актуелних, руководећи се начелом да је историја „*Magistra Vitae*“.“ Нажалост, ови циљеви нису довољно усклађени нити видљиви у прелиминарном садржају рада који нам је дао кандидат. Предложено последње поглавље („Питање другог свештеничког брака“), ни на који начин не одговара циљевима рада које кандидат нуди у свом *Образложењу*. Расправљајући о дисертабилности саме теме чланови комисије су кандидату указали на неопходност да јасније и прецизније укаже на допринос своје теме у научном смислу. Због свега тога, комисија је указала на још неколико проблема у писаном *Образложењу*. Предочено је кандидату да промени предложени садржај, тј. да је неопходно посветити много више простора у самој структури рада садржајима који указују на оригиналност у приступу. Другим речима, структура рада мора да буде разрађена, посебно последње поглавље, да се јасно види не само дескриптивни део

рада, него и оригинални научни допринос. Чланови Комисије су нагласили овај пропуст и предложили да је неопходно да четврти циљ докторског рада буде посебно поглавље дисертације.

Кандидат је критикован и због редукованог погледа на историјске прилике у контексту бављења његовом проблематиком. Сувише много се простора у раду посвећује канонским темама и мишљењима каноничара, без ширег увида у историјске и друштвене прилике времена о којем се говори. Питање друштвене стварности у којој је настала проблематика брака, чини се као неопходан услов за јасније разумевање проблема. Секуларизација која настаје на почетку 20 века, одвајање Цркве од државе, као и многе друге социјалне промене, јесу битне чињенице која нам помажу да разумемо и брачну проблематику између два рата. Отуда је неизоставно да једно поглавље буде посвећено и овој проблематици. Комисија сматра да се без оваквог приступа рад налази у опасности да не проблематизује и критикује, него да се бавим проблемом само у историји, без односа са садашњошћу. Тиме се заправо и сам четврти циљ докторске дисертације онемогућава. Кандидату је стога указано на значај овог питања, јер је то начин да рад изађе из историје као прошлости и покаже своју релевантност и за нас данас.

Све примедбе комисије имале су за циљ да код кандидата развију свест о неопходности да проблем постави кроз критичку анализу, како не би завршио у историјским дескрипцијама. Комисија је докторанду нагласила да је слободан у свом раду користити сваку врсту проблематизовања одређених тема, међутим, не сме се сметнути са ума да је неопходна пре свега богословска анализа. Наиме, рад поред социолошких и културолошких проучавања, мора бити дубоко утемељен у теолошком контексту. Кандидату је кроз све примедбе указано на неопходност да богословски промишља свој рад, како он не би остао на нивоу историјске дескрипције без значајнијег домета и доприноса. Све примедбе су имале за циљ да продубе и самим тим побољшају квалитет истраживања, као и да кандидату помогну да увиди многоструке аспекте задате проблематике. Поштујући научне принципе, колеги Недићу је посебно препоручено да буде што објективнији и критичнији према сваком изнетом богословском промишљању резултата свог рада.

Докторанд Бранислав Недић је успешно одговорио на питања чланова Комисије, прихватајући њихове примедбе. Комисија закључује да је тема која је предложена за тезу

докторског рада дисертабилна, уз строги услов да буде допуњена у складу са примедбама чланова комисије, које је кандидат прихватио. Такође, закључено је да кандидат поседује неопходне компетенције за њену успешну обраду.

У Београду, 24. 10. 2018.

Чланови Комисије

1. -----

Проф. др Владислав Пузовић

2. -----

Доц. др Зоран Деврња

3. -----

Доц. др Растко Јовић

**ПРИЈАВА
ТЕМЕ ДОКТОРСKE ДИСЕРТАЦИЈЕ**

1. **Име (име родитеља) и презиме:** Бранислав (Славка) Недић
2. **Студијски програм:** докторске студије теологије
3. **Школска година уписа на студијски програм:** 2016/2017
4. **Број индекса:** 16/3001
5. **Претходно образовање кандидата (основне и мастер студије):**
Московска православна духовна академија (основне студије),
Православни богословски факултет Универзитета у Београду (мастер студије)
6. **Радни наслов теме докторске дисертације:** Брачно право Српске православне цркве у Краљевини Југославији: историјско - канонска анализа
7. **Научне области које обухвата тема докторске дисертације:**
Канонско право
8. **Контакти (телефон, мобилни телефон, e-mail):** +38755420062,
+38766138876, nedic.branislav@mail.ru

Прилози:

- Образложење теме (научна област из које је тема, предмет научног истраживања, основне хипотезе, циљ истраживања и очекиване резултате, методе истраживања и списак стручне литературе која ће се користити)
- Биографија кандидата
- Библиографија кандидата
- Изјава да предложеној тему кандидат није пријављивао на другој високошколској установи у земљи или иностранству
- Мишљење одговарајућих етичких комитета о етичким аспектима истраживања, уколико је предвиђено посебним прописима.

Подносилац пријаве

Бранислав Недић

Вијећу за докторске студије
Православног богословског факултета
Универзитета у Београду

ИЗЈАВА

Под пуном материјалном и кривичном одговорношћу изјављујем да ја, Бранислав (Славка) Недић, ЈМБГ: 0109990180018, настањен на адреси: Патковача Ново насеље блок 8/27 Бијељина, предложену тему докторске дисертације нисам пријављивао на другој високошколској установи у земљи или иностранству.

ПОДНОСИЛАЦ ЗАХТЈЕВА

Бранислав Недић

У Бијељини,
дана 10. септембра 2018. године

УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ
ПРАВОСЛАВНИ БОГОСЛОВСКИ ФАКУЛТЕТ

Образложење приједлога теме докторске дисертације

Област истраживања : Канонско право

Приједлог наслова докторске дисертације: Брачно право Српске православне цркве у Краљевини Југославији: историјско - канонска анализа

Ментор
др Зоран Крстић

Кандидат
Бранислав Недић

Београд

2018

Предмет и циљ истраживања

а) Предмет истраживања

XX вијек представља велику прекретницу у историји нашег народа, који је довео до великих промјена у свим сегментима друштва па тако и на правном пољу. Након побједе у Великом рату долази до стварања нове државе која је поред територије земаља побједница, краљевина Србије и Црне Горе, обухватала и подручје некадашње аустроугарске монархије са већинским јужнословенским становништвом. За ову нову државну, која се првобитно звала Краљевина Срба, Хрвата и Словенаца, била је карактеристична политичка, друштвена и правна разноликост која је представљала последицу уласка разноликих друштвено – културолошких ентитета у једну територијалну цјелину. У пракси то је имало за последицу функционисање шест различитих брачних законодавстава, који не само да су преживјели једну државу, већ им је правни континуитет потврђен од стране новоосноване државе, као вид прелазног рјешења до успостављања јединственог брачног законодавства.

За православне који су чинили апсолутну већину у Краљевини Србији важио је грађански Законик из 1844. године¹, тачније чланови 66 – 111 који говоре о правима и дужностима супружника. Према њима брак се закључује у Православној цркви (члан 60), док се узроци за поништење, пуноважност и развод брака изводе из православног брачног права (члан 93) и искључиво пред Духовним судом (члан 99). Што се тиче осталих вјероисповијести на снази је била Уредба од 07. децембра 1861. године према којој је регулисање брачног права било повјерено вјерским заједницама, изузев римокатолика којима је то право било гарантовано Конкордатом од 26. јула 1914. године. На територији Црне Горе важили су идентични прописи као и у Краљевини Србији, гдје је држава у Грађански законик инкорпорирала каноне православне цркве.

¹ Законик грађански : од 11 марта 1844 : са изменама и допунама, Б. м. : б. и., 1937.

За православне у Хрватској и Славонији, према Епархијалном конзисторијуму² од 05. априла 1782. године, као и члану III Царског патента³ од 29. новембра 1852. године важили су сви прописи Православне цркве по питању ваљаности, ништавности, склапања и развода православних бракова који су се рјешавали пред духовним судовима. Тако је држава ове сегменте препустила Православној цркви гарантујући правну важност одлука њених судова, док је за себе задржала цивилно – правне посљедице брака (питање имовине и дјете, проблем наслеђивања).

На подручју Аустрије (Далмација и Словенија) подједнако за све вјерске заједнице важило је грађанско брачно право садржано у другом поглављу првог дијела основног Грађанског законика⁴ од 25. маја 1868. године (грађанска женидба по нужди), Закона од 31. децембра 1868. године (склапање мјешовитих бракова), Закона од 09. априла 1870. године (склапање бракова грађана који не припадају признатим вјероисповијестима), и Закона од 15. јула 1912. године (брак муслимана). Тако је задржана само религиозна форма склапања брака уз допуштање брака по нужди, док су сва правна питања настала из брака рјешавана пред грађанским судовима.

На подручју Угарске (Банат, Бачка, Барања, Међумурје и Прекомурје) такође је, без обзира на вјерску припадност, за све грађане важило грађанско брачно право садржано у законодавном члану XXXI од 1894. године⁵, који је предвиђао обавезан грађански брак. Држава је доносила прописе о склапању и разводу, пуноћи и ништавности брака који је склапан пред државним органима и чије посљедице су се рјешавале искључиво пред грађанским судовима. Држава није бранила вјерским заједницама право склапања бракова пред њиховим органима, али он није имао правну важност пред државом.

За православне поданике у Босни и Херцеговини важило је у потпуности канонско право православне цркве по питању брака, који се склапао у Цркви, а судска надлежност у питању ваљаности, поништавања и развода брака припадала је духовним судовима (члан 1

² Епархијални Конзисторијум, Сремски Карловци : Митрополитско-Гимназијална Типографија, Б.Г.

³ Патент царски за Војводство Србије и Тамишки Банат, Беч: Штампарија Јерменског манастира, 1849.

⁴ Општи Аустријски Грађански законик, Б. м. : б. и., 1906.

⁵ Законски чланци XXXI, XXXII, XXXIII од 1894. године, Срем. Карловци : Српска манастирска штампарија, 1895

Босанско-херцеговачког грађанског парничког поступка од 14. априла 1883. године⁶). Грађански судови су били надлежни за питања имовинско-правног и насљедног карактера.

Овакво наслеђено стање је довело до озбиљних правних посљедица тако да оно што је на једном правном подручју било омогућено по питању брака, на другом подручју није било. На једном подручју држава је грађане у потпуности препуштала компетенцији њихових вјерских заједница не остављајући им алтернативу. Припаднике једне те исте конфесије држава је подвргавала различитим правним прописима у погледу брака. Како би сликовити описали правну несигурност навешћемо пар примјера. Тако је један католик у Срему могао ступити у брак са православном хришћанком у православној цркви. Када би се разишли он је могао ступити у брак са римокатољкињом што му је католичка црква одобравала, будући да је претходни брак сматрала непостојећим, пошто није склопљен у римокатоличкој цркви. Тако би се дошло у позицију да је горе поменути могао бити у два са правне тачке гледишта ваљана брака, што је за собом повлачило бројне импликације, имовинско-наследног карактера. Такође када би православни хришћанин са православном хришћанком склопио црквени брак на правном подручју бивше Краљевине Србије, преласком нпр. у Босну и прихватањем ислама он је без претходног развода ранијег брака могао склопити ваљан брак пред хоцом, будући да су исламски прописи дозвољавали истовремено четири жене. Преласком на подручје Војводине могао би неометано склопити нови брак будући да је то правно подручје признавало само грађанске бракове. Таквим браковима се са правне тачке није могла оспорити ваљаност, али су они доводили до тешко рјешивих компликација по питању издржавања брачног друга, имовинског спора, као и наслеђивања.

Српска православна црква настојала је ријешити проблем неуједначености брачног законодавства на територији Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца доношењем брачних правила која су усвојена 09. јуна 1933. године, ступивши на снагу 01. септембра 1934. године. Међутим, и даље је постојала потреба превазилажења конфесионалне разноликости и успостављања јединственог правног система на нивоу читаве државе и свих вјерских заједница што се могло постићи јединственим грађанским закоником.

⁶ Грађански парнични поступник за Босну и Херцеговину, Сарајево : Тисак и наклада Daniela A. Kajona, 1904.

Предоснова грађанског законика⁷ је управо имала за циљ да припреми терен за његово доношење. Међутим, база на којој је рађена Предоснова јесте аустријски Грађански законик из 1811. године, који је важио на територији Хрватске и Славоније, са измјенама које су у главном рађене на основу чешког законодавства што је за многе представљало главну ману овог акта. Као прво, аустријски Грађански законик је писан у духу јозефинизма. Као друго, измјене рађене по угледу на државу која је секуларизовала брачно питање у држави у којој се већина становништва осјећала религиозном и са вјерским заједницама које су имале велики друштвени утицај, само су додатно закомпликовале ионако отежану ситуацију што је за посљедицу имало недоношење јединственог грађанског законика.

Против тада донесених Брачних правила Српске православне цркве⁸, била је покренута права кампања у лаичким дневним листовима (*Политика*), али и на Правном факултету Универзитета у Београду (*Архив за правне и друштвене науке*), што је можда један од разлога зашто нису објављена у Службеном гласнику. Примједбе уперене против њих биле су разнолике природе. Многе примједбе, углавном оне из црквених кругова биле су упућене на форму самога текста, као и на практичност појединих рјешења која су она носила. Међутим, приговори упућени како од стране појединих професора правних факултета, тако и цивилних правника и чланова грађанских правосудних установа били су усмјерени на само право Српске православне цркве да самостално регулише брачно законодавство.

Према мишљењу професора Милана Бартоша⁹ „неочекивано“ доношење Брачних правила СПЦ довело је до велике уморености на пољу брачног права у Краљевини Југославији. Након доношења Закона о СПЦ, који је утврдио статус Цркве као правног лица са специјалном аутономијом, и Устава СПЦ, који је по начину доношења представљао државни закон, доношење правилника којим би се регулисала брачна

⁷ Предоснова грађанског законика за Краљевину Југославију, Београд : Државна штампарија Краљевине Југославије, 1934.

⁸ Брачни правилник Српске православне цркве са поступком за судове у СПЦ, Београд: Геца Кон, 1934.

⁹ Бартош Милан, за црквени или грађански брак, Архив за правне и друштвене науке, год. XXIV, књ. XXIX, бр. 1-2, стр. 227-232.

материја представљало је сасвим логичан редослед. Позивајући се на чланове 24 и 25 Закона о СПЦ и чланове 51, 63 т. 13, као и члан 279 Устава СПЦ, Свети Архијерејски Сабор је на брак гледао као на унутрашње питање Цркве, имајући у виду његов светотајински карактер, чије регулисање је загарантовано њеном законски потврђеном црквеном аутономијом. Питање које професор Бартош поставља јесте да ли се Српска православна црква креће, или пак искорачује из граница своје аутономије, ради чега професор Бартош приступа анализи горе поменутих чланова Закона и Устава. Поред овога професор Милан Бартош у расправу уводи два велика питања – питање једнакости пред законом и питање лаицизације брака, што је представљало последицу тадашњих историјских околности. У новој држави, етнички и религијски шароликој, допуштање регулисања брачног питања једној вјерској заједници би довело до умножавања брачних права на територији Краљевине Југославије реципрочно броју признатих конфесија, што би осим хаоса у свакодневној судској пракси, значило и неједнакост грађана пред законом, имајући у виду грађане који припадају непризнатим конфесијама, или уопште ниједној конфесији. Стога се ово питање најефикасније може ријешити лаицизацијом брака, које би коначно ставиле тачку на раздор и разједињене Југословена на конфесионалном пољу.

На шестом конгресу правника Краљевине Југославије одржаном у Загребу донесена је резолуција за увођење обавезног грађанског брака. Професор Драгољуб Аранђеловић¹⁰ је заступао став изражен у члану 123 Предоснове грађанског законика Краљевине Југославије, који налаже редовно склапање брака пред представницима вјерске заједнице, или у случају одбијања представника вјерске заједнице да брак склопи, или пак неприпадања једног од брачних другова признатим вјерским заједницама, да се тај брак склопи пред службеником државних власти. Неувођење обавезног грађанског или факултативног брака за професора Аранђеловића био је одраз свијести законодавне комисије о узвишеном схватању брака у очима већине простог народа, али и интелигенције, као и гледања истог као судбоносног корака у човјековом животу. Форма брака, иако склопљен пред вјерским представником, регулисана је државним законом (члан 108-122), а не вјерским, што чини велику разлику, јер је тиме брак склопљен према грађанским брачним прописима. Вјерски службеник је овдје и државни, а склопљени брак

¹⁰ Аранђеловић Д., Форма за склапање брака, Архив за правне и друштвене науке, год. XXIV, књ. XXIX, бр. 1-2, стр. 320-325.

испуњава државним законом прописану форму брака. У противном случају, постоји члан 130 који предвиђа склапање брака пред управном влашћу. Ова двојакост се правда вођењем рачуна о грађанима који не припадају ни једној од признатих вјерских заједница, или чак ни једној вјерској заједници. Тиме се не крши слобода и право вјере како оних који су чланови неке од вјерских заједница, тако и оних грађана који не припадају ниједној од признатих, или уопште ни једној вјерској заједници, а такође представља рјешење у оним ситуацијама приликом склапања мјешовитих бракова гдје заручници не могу направити договор пред којим вјерским представником ће брак бити склопљен. Са друге стране и држава не губи суверенитет у тако важном питању.

Др. Матија Белић¹¹ (адвокат у Ђакову) брачно право убраја у најтеже проблеме законодавства. Поред његових грађанских посљедица (правни положај жене, међусобне обавезе, законитост дјеце и обавезе према њима, наслеђивање итд), већи проблем је представљао однос државног и конфесионалног законодавства, будући да је брак њихов заједнички објекат права. Говорећи о брачном праву православне цркве Белић креће од византијског законодавства у коме је држава канонима дала двоструки ауторитет: црквени и државни. Овакво стање након вјековног ропства је поновно успостављено у Краљевини Србији и Краљевини Црној Гори. Успоставом нове државе у којој Црква губи државни статус, она своју енергију поново окреће ка очувању вјерских принципа у сегменту породице и брака, тако да је очекивано да на покушаје лаицизације брака и свођења на цивилни уговор она одговори, што се рефлектује кроз Брачна правила која у члану 34 брак склопљен без представника цркве сматрају ништавним. Велики проблем предствљају мјешовити бракови, нарочито католичко - православни. И за једне и за друге разлике вјере је неуклоњива сметња, док је разлика у вјероисповијести уклоњива под условом да дјеца буду крштена у вјери. Склапање брака пред свештеником једне вјерске заједнице означава неуклоњиву сметњу, тако да се овдје ради не о разлици прописа него о сукобу, што додатно даје подстицаја заговорницима грађанског брака. Супростављености конфесионалних брачних прописа би се морале ријешити доношењем интерконфесионалног закона који би унифицирао прописе и изједначио колизионе норме. Након склапања и уношења у црквене матице, дотични брак би се провјеравао да ли је у складу са

¹¹ Споменица VI. главне скупштине Конгреса правника Краљевине Југославије у Загребу, дана 7-9. IX. 1934, Загреб : Стални одбор Конгреса, 1934, стр. 6-22.

интерконфесионалим законом и тек тада би био уписан, након чега би му биле признате грађанске последице. Тиме би се испоштовао члан 21 Устава. Црквени прописи би постали правне норме са извршном снагом коју би им дала или ускратила држава.

Др. Тома Павловић¹² је био мишљења да је најбоље и у потпуности са црквеним предањем становиште о одвојености цркве и државе, међутим у друштву у коме се религија свела углавном на спољашњу форму, традицију и обичаје чије практиковање међутим, представља велики значај у животу широких друштвених слојева, најпрактичнији је систем правне државе уз одређене његове измјене као што су вођење државних матица и обавезан грађански брак, чиме би се окончала правна конфузија и несигурност. Аутор сматра да нема половичних рјешења будући да факултативни или брак по нужди не задовољава ни једне ни друге, а прихватање обавезног црквеног брака даје лош сигнал Западној Европи и слику о нама као клерикалним конзервативцима, будући да брак за собом повлачи јавно и приватно-правне последице, због чега држава не смије препустити свој суверенитет у таквом чисто правном питању. Са друге стране обавезан грађански брак би побудио вјерске заједнице да мобилишу своје вјернике, који брак прије свега посматрају као сакрамент и једно од најважнијих животних питања. Др. Павловић се залаже за искључиву надлежност грађанских судова како у питању склапања брака, тако и у питањима ваљаности, развода и осталим брачним споровима. Аргумент за то је да брак сам по себи јесте тајна, али да прописи о условима, начину и мјесту склапања брака, као и широк дијапазон имовинско и наследно правних последица које брак за собом носи, нису сакрамент. Аутор наводи примјер ране цркве која је признавала ваљаност брака склопљеног по римским грађанским прописима, док доцнији одлазак у Цркви и благосиљање брачне заједнице од стране свештеника није био обавезан. Аутор наводи како црквени и грађански брак нису једно те исто, јер је црквени брак сакрамент, а грађански правни посао на коме се заснивају многе приватно-правне дужности и повластице, те не може бити сукоба између државне и црквене власти по овом питању. Дакле, држава не одређује прописе за свету тајну брака, мјесто и вријеме као и извршиоца ове свете тајне, него регулише један правни посао који је поред етичке садржине правни наслов за стицање многих приватно-правних права.

¹² Споменица VI. главне скупштине Конгреса правника Краљевине Југославије у Загребу, дана 7-9. IX. 1934, Загреб : Стални одбор Конгреса, 1934, стр. 35-74.

Римски цареви након Константина Великог, изузев Јулијана Отпадника, а потом и византијски цареви и западноевропски владари, имајући у виду вјерску ревност становништва, чинили су Цркви, како на истоку тако и на западу, одређене уступке, па тако и оне на пољу законодавства. Рана црква је признавала ваљаност брака склопљеног по римским грађанским прописима, док доцнији одлазак у Цркву и благосиљање брачне заједнице од стране свештеника није био обавезан. Тек у VI вијеку на Истоку је цар Јустинијан увео обавезан црквени брак за средњи сталеж, што је касније цар Лав Мудри проширио и на нижи сталеж, а цар Андроник и патријарх Атанасије на све сталеже у X вијеку, мада је и даље важио брак склопљен искључиво по прописима грађанског права. Због су поједини сматрали да грађански брак није у супротности са изворним учењем и канонима Цркве, што није био случај за прописе Српске православне цркве у Краљевини Југославији (члан 34 Брачних правила). Многи правни ауторитети тог времена били су мишљења како црквени и грађански брак нису једно те исто, јер је црквени брак сакрамент, а грађански правни посао на коме се заснивају многе правне дужности, те не може бити сукоба између државне и црквене власти по овом питању. Дакле, држава не би одређивала прописе за свету тајну брака, мјесто и вријеме као и извршиоца ове свете тајне, него би регулисала један правни посао који је поред етичке садржине правни наслов за стицање многих приватно - правних повластица и обавеза. Стога је регулисање форме брака у својој бити представљало одређивање граница између државне и црквене законодавне власти и државе и цркве уопште.

У горе наведеним правним расправа покренутим по питању права Српске православне цркве на регулисање брачне материје, већина правника је сматрала како је за нормално функционисање брачног питања у новоствореној држави потребно доношење јединственог Грађанског законика са поглављем о брачном праву, као и Интерконфесионалног закона којим би се регулисала међувјерска питања у држави са великим бројем конфесија, од којих ниједна није имала апсолутну већину. У таквом вјерски разноликом друштву питања као што су прелазак из једне вјероисповијести или конфесије у другу, као и вјероисповијест дјете из мјешовитих бракова, представљала су уобичајену свакодневницу чије је нерјешавање могло оставити далекосежне посљедице.

За већину оних који су говорили како држава не би требало да се одрекне суверенитета у брачном питању, већ да донесе Грађански законик који би регулисао ову материју, полазну тачку је представљао грађански законик Аустрије, државе са већински религиозним становништвом која је прописивала услове за склапања и поништење брака, прописе за развод, као и правне односе између брачних другова и дјеце. Што се тиче поља вјерског брачног законодавства државну пуноважност могле су добити искључиво оне одредбе које се нису супростављале прописима државног брачног законодавства, што за многе Брачна правила Српске православне цркве свакако нису била. Једна од главних замјерки Брачним правилима, поред недостатака језичког и стилског карактера, била је њихова наводна колизија са државним брачним законодавством.

Ми ћемо споменути поједине од тих тачака у којима је долазило до додира и пресјека државних и црквених прописа, а међу њима су свакако **мјешовити бракови**. Чланови 115 – 121 Брачних правила дају Српској православној цркви за право да одређује услове склапања брака као и вјероисповијест дјеце из мјешовитих бракова, што је представљало двојак проблем. Као прво, то исто право могле су за себе присвојити и друге вјерске заједнице, и као друго наметало се држави прихватање принципа искључиво једне вјерске заједнице. Нпр. када би држава прихватила члан 116 који забрањује брак са лицем које је отпало од вјере, ступило у другу вјероисповијест или атеизам, тиме би се држава сврстала искључиво на страну једне вјерске заједнице. Такође, члан 121 налаже крштење дјеце из мјешовитих бракова у православној цркви, што се мора гарантовати уговором, чија је важност пред државом била више него упитна, будући да се могло примјенити начело реципроцитета. Још један примјер супростављености државног начела слободе и савјести са црквеним представљао је члан 123 који прописује поништавање мјешовитог брака склопљеног у другој вјерској заједници будући да иновјерни неће да пређе у православље.

Други велики проблем били су **бракоразводни узроци**. Проблематично је било прихватање брачних сметњи прописаних Брачним правилима од стране државних органа, као што су раније разведена два брака сопственом кривицом (члан 113), искључење из вјерске заједнице (члан 107 и 113), прељуба (члан 112 тачка 1), рађење о глави (члан 112 тачка 2). Члан 99 Брачних правила је налагао да се приликом повратка претходно проглашеног умрлим брачног друга, његова брачна веза може успоставити само ако нови

брачни друг да пристанак на то, док се према државном законодавству по подношењу доказа да је проглашени за умрлог брачни друг жив, нови брак по службеној дужности проглашавао ништавним, и други брачни друг упућивао на то да се врати у претходну брачну заједницу.

Трећи проблем је представљало **старатељство** будући да се према члану 78 став 2 и 3 Брачних правила налаже да се за тудоре дјечи поставе православна лица, тј. да се лица која не испуњавају обавезе у погледу васпитања дјеце у Православној цркви смјене, што је било неизводљиво, јер би руководећи се начелом равноправности то могла тражити и друга страна. Члан 68 став 1 који говори о матичним књигама, био је предмет спора будући су оне државне књиге повјерене свештенству на вођење, стога се су према појединим мишљењима оне морале водити по државним, а не црквеним прописима.

Питање брачних сметњи је такође представљало предмет спорења. Члан 59 Брачних правила говори да је за проглашење брака неважним одговоран само свештеник, док је према члану 295 Кривичног законика¹³ одговорност била и на супружницима и свједоцима. Овдје долазимо до проблема преплетања санкција, будући да је ово и по државном и црквеном законодавству брачна сметња која предвиђа санкционисање криваца (чланови 290, 291 и 295 Брачних правила). Члан 9 Брачних правила налаже да у питањима ваљаности, поништења и развода брака одлучују искључиво црквене власти руководећи се сопственим и државним прописима, што је било проблематично с једне стране због тога што је црквени суд одлучивао по прописима за које није надлежан, а са друге стране држава је задржавала компетенцију у горе поменутих питањима (члан 4 Законика о судском кривичном поступку, члан 73 и 98 Законика о судском поступку у грађанским парницама, члан 290, 295 и 399 Кривичног законика, члан 7, 11-15, 39 и 40 Закона о личним именима). Члан 12 тачка 10 Брачних правила који искључење из брачне заједнице наводи као сметњу био је у непосредној супротности са чланом 11 Видовданског устава¹⁴ који гарантује начело слободе вере и савести. Тачка 13 овога члана, која уводи термин «доживотна забрана ступања у брак» који је држави био непознат, не

¹³ Кривични законик и Законик о судском кривичном поступку за Краљевину Југославију : с кратким објашњењем, Београд : Штампарија Гундулић, 1930.

¹⁴ Устав Краљевине, Срба, Хрвата и Словенаца : од 28. јуна, 1921. године, Београд : Издавачка књижарница Геце Кона, 1925.

само да није могла добити кривичну санкцију, већ је представљала аргумент за увођење грађанског брака по нужди. Усвојење као брачна сметња коју прописује члан 21 став 2 Брачних правила, такође је представљала непознаницу за државно законодавство. Једна од великих замјерки била је и та што се у Брачним правилима није спомињао однос према браковима већ закљученим на правном подручју Војводине, као и грађански бракови по нужди на територији Далмације и Словеније.

Хронолошки гледано, проблем другог свештеничког брака се везује за много ранији период од двадесетих и тридесетих година XX вијека. Међутим, покрет за други свештенички брак је свој врхунац доживио управо у овом периоду, компликујући тако додатно ионако већ сложену ситуацију у којој се Српска православна црква нашла у годинама након уједињења. Питање другог свештеничког брака на српском канонском простору у писаним траговима налазимо нешто раније у другој половини XIX вијека, када се на простору тадашње Аустро-угарске монархије повела расправа у нашим богословским круговима. Овдје прије свега имамо у виду нашег извјесног каноничара др. Никодима Милаша¹⁵, у то вријеме Епископа далматинског и Стевана М. Веселиновића¹⁶. Главни питање расправе је било да ли је рукоположење сметња браку или не, што је донекле било подстакнуто тадашњим историјским околностима када је увелико било покренуто питање реформе брачног права у аустријском грађанском законодавству, која није могла мимоићи ни параграф 63 аустријског грађанског Законика који набрајајући брачне сметње, између осталог наводи и рукоположење.

Епископ Никодим Милаш наводи неколико основних начела на основу којих долази до закључка да се рукоположење не може сматрати за препреку браку, те да је на тим позицијама стајала и Црква све до VII вијека. Као прво, брак је закон природе који повезује све људе. Не постоји разлика између првог и другог брака. Не постоји разлика између брака свештенослужилаца и брака световњака. Разлике између брака свештенослужилаца и брака световњака јављају се касније као посљедица заблуда и разних погрешних учења, нарочито енкратизма. Брачно законодавство цркве у појединим

¹⁵ Милаш, Никодим, Рукоположење као сметња браку : канонистичка радња Никодима, епископа далматинског, Мостар : издавачка књижарница Пахера и Кисића, 1907.

¹⁶ Веселиновић, Стеван М., О браку свештенослужилаца : (одговор Др Никодиму Милашу), Београд : Штампарија "Доситије Обрадовић", 1907.

сегментима је формирано под утицајем друштва и разних погрешних учења, те не одговара у потпуности учењу Светог Писма. Стеван М. Веселиновић у свом одговору епископу Милашу тачку по тачку побија његове тврдње позивајући се на Свето Писмо и Предање, црквене каноне као и на ауторитет и списе Светих отаца. Чињеница да је овај спор вођен у предвечерје Великог рата, у времену које је било и више него испуњено тензијама које су свој узрок имале у агресивној спољној политици Аустро-угарске монархије према Краљевини Србији (анексија Босне и Херцеговине), као и настојањима српског народа у двојној монархији да постигне културну, политичку па чак и територијалну аутономију, утицала је да питање другог свештеничког брака не добије свој коначан расплет. Чак шта више, управо су ови догађаји добрим дијелом заслужни за то да питање другог свештеничког брака кулминира у годинама након Великог рата. Четири године рата и трогодишња окупација пропраћени звјерским злочинима, глађу и тифусом, имале су за посљедицу демографску катастрофу у свим популационим сегментима. Управо су ове чињенице утицале на то да удово свештенство од појединачних случајева постане трећина од укупног броја и озбиљан проблем за нашу Цркву двадесетих и тридесетих година XX вијека.

Поред питања дозволе другог брака, други проблем који се наметао било је питање појединачне надлежности помјесних цркава у његовом рјешавању. На основу архивских докумената видимо да је Српска православна црква већ на трећој архијерејској конференцији у Сремским Карловцима отпочела рјешавање овог питања, када је епископу бачком Иринеју наложила да састави реферат на ову тему. У ријешавању овог питања консултована је и Цариградска патријаршија будући да је у изасланство 1920. године послала Емилијана Пиперковића, потоњег Епископа тимочког који је добио приватно мишљење да ово питање може свака помјесна црква самостално рјешавати и то у корист свештенства. Међутим, како би добили званично мишљење, Сабор на мартовском засједању 1920. године одлучује да пошаље епископа жичког Николаја Велимировића, свештенике Гаврила Милошевића (члан београдског духовног суда) и Војислава Јанића (суплент београдске богословије и чиновник министарства вера) са званичним актом Мелетију (Метаксакису) митрополиту атинском и молбом да код мјестобјуститеља цариградског трона митрополита бруског Доротеја издејствује покретање овог питања. У међувремену, присталице другог свештеничког брака нису губиле вријеме, већ су се

ускључиле у агитацију охрабрене великим интересовањем и подршком народа. Тако су многи свештеници без икакве претходне консултације са вишим црквеним инстанцама, вјенчавали своју сабраћу удове свештенике. У штампи су се појавио читав низ чланак, па чак и кратких приповиједака¹⁷ у корист другог брака свештенства. Свештеничко удружење је преко свог службеног листа Весник Српске Цркве вршило притисак на српске архијереје да ријеше ово питање у корист удових свештеника. На овај веома озбиљан проблем, нису могли остати имуни каноничари тог времена, због чега је професор Сергије Троицки у Службеном гласнику Српске Патријаршије објавио више чланака на тему другог свештеничког брака.

По документима¹⁸ из 1921., 1922. и 1923. године видимо да Свети Архијерејски Сабор Српске патријаршије налаже да Епархијски Духовни Судови и Велики Духовни Суд судским путем поништавају други свештенички брак и ставе под забрану како оне свештенике који су се женили тако и оне који су их вјенчали, или ће у противном бити свргнути. До овакве одлуке Црква је дошла ставом да није у могућности нити има права да мијења сама одлуке Васељенских сабора, које се као такве могу преиначити само на конференцији помјесних православних цркава. Све док се не доносе другачије рјешење, Црква ће се руководити постојећим канонским рјешењима по овом питању. Коначан расплет догађаја и одговор на ово питање покушао је дати Свеправославни Конгрес одржан у Цариграду маја мјесеца 1923. године под руководством цариградског патријарха Мелетија IV (Метаксакиса), у коме је узела учешћа и делегација Српске патријаршије, предвођена митрополитом Гаврилом Дожићем. На сједницама 25. и 30. маја 1930. године конгрес је дошао до закључка како канони који говоре о свештеничком браку нису догматског већ моралног карактера и могу се мијењати уколико околности тако налажу, због чега се може дозволити удовим свештеницима да уз претходни благослов надлежног архијереја ступе у други брак. Спровођење овог мишљења у пракси препуштено је на слободу помјесним црквама до сазива свеправославног сабора, на што је Српска патријаршија до данас остала при свом ранијем ставу.

¹⁷ *Како је прост народ решио питање о другом браку свештеника*, «Весник – црквенополитички и друштвени лист», год. II (1920) бр. 15, стр. 2-3.

¹⁸ Архив Српске Православне Цркве, Београд, Архивска грађа Светог Архијерејског Синода Српске Православне Цркве, VARIA (1919-1923).

б) Циљеви истраживања

Први циљ дисертације јесте прикупљање публикација и архивске грађе хронолошки везане за период између два свјетска рата, а садржајем релевантне за тематику брачног права Српске православне цркве. Њихова анализа има за циљ да уочи проблеме са којима се суочавала Српска православна црква на пољу брачног законодавства у Краљевини Југославији.

Други циљ дисертације јесте историјска анализа временског периода двадесетих и тридесетих година XX вијека. Будући да су конкретне историјске околности утицале на формирање одређених проблема и изазова који су заокупили богословску и правничку мисао тог времена, анализа канонског права без расветљавања његовог историјског контекста била би непотпуна и дјелимична.

Трећи циљ дисертације јесте канонска анализа ставова каноничара и правника између два свјетска рата у Краљевини Југославији, по питању црквено – државне јурисдикције у брачном питању, црквене компетенције у брачном законодавству, неуједначености брачних законодавастава, као и другог свештеничког брака. Заступајући различите ставове, црквени и грађански правници су неријетко имали идентично аргументационо упориште. Изношењем њихових ставова и подвргавањем истих анализи са аспекта како канонског предања православне цркве, тако и тадашњих законодавних аката, настојаћемо утврдити колико су се у тумачењу духа удаљили или остали на позицијама самога слова закона, тј. канона.

Четврти циљ дисертације јесте утврђивање актуелности брачне проблематике двадесетих и тридесетих година XX вијека у тренутном историјском контексту и релевантности тадашњих ријешења у расплету актуелних, руководећи се начелом да је историја „*Magistra Vitae*“.

Основне хипотезе

- Након Великог рата долази до глобалне територијалне, економске и друштвене прекомпозиције која је оставила трага и на наше просторе. Након дугог временског периода духовни простори српског народа су укомпоновани у јединствену територијалну цјелину. За васпостављену Српску патријаршију, која се након уједињења суочавала са низом организационих проблема, територијална прекомпозиција је највише практичних посљедица унијела у поље брачног права. На једном територијалном подручју је функционисало шест брачних законодавстава.
- Доношење Брачних правила са циљем уједначења брачног законодавства покренуло је питање црквене компетенције уопште у питању брака. Тренд разграничења компетенција и лаицизације у брачном праву актуализовала се и на нашим просторима преко правника углавном школованих на Западу, или под утицајем западне правничке мисли.
- Српска православна црква у новој држави са хетерогеном вјерском популацијом, губи статус који је имала при краљевском дому Карађорђевића и Петровића. Ривалитет са Римокатоличком црквом карактеристичан за Карловачку митрополију, преноси се на Српску патријаршију у цјелини, што се нарочито одражава на питање мјешовитих бракова. Настојећи да превазиђе унутрашње раздоре и разлике, државни апарат себи даје за право појачан правни надзор над вјерским заједницама у Краљевини Југославији, што није могло заобићи ни питање брака.
- Питање брака удових свештеника, иако је годинама раније у Карловачкој митрополији покренуто, на експанзији добија управо у периоду између два свјетска рата, будући да је услед ратних разарања и епидемија болести, након рата било око осам стотина удових свештеника. Велики број удових свештеника, као и подршка свештеничког удружења и народа, створили су јак покрет који је настојао код епископата издејствовати позитивно рјешење за други свештенички брак.

Методе истраживања

Методологија научно-истраживачког рада, у циљу писања садржајно квалитетног рада, подразумијева прије свега потрагу за грађом везаном за тему датог рада. Будући да је област нашег истраживања брачно право Српске православне цркве у временском периоду између два свјетска рата циљ наше претраге била је грађа настала у периоду између 1918. и 1941. године, садржајем везана за тему брачног права. Тако смо наш научно-истраживачки подухват започели историјским методом. Како би смо издвојили за нашу тему релевантну грађу приступићемо методу анализе. Првенствено ћемо приступити анализи садржаја Службених гласника Српске патријаршије и Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца. Затим ћемо истраживање проширили на „велики“ и „мали“ Весник, „Богословски Гласник“, „Архив за правне и друштвене науке“ као и друге часописе који су артикулисали тадашњу црквену и грађански правничку мисао. Прегледана је картотека Библиотека Српске патријаршије, дјелимично и Архив Српске Православне Цркве (архивска грађа није у потпуности сређена и пописана, те због тога немамо потпуни увид у архивска документа без директног приступа и прегледа грађе). Доста грађе смо пронашли прегледавши информативна средства (електронске водиче и пописе инвентара) Народне библиотеке Србије у Београду и Матице Српске у Новом Саду.

Након летимичног прегледа грађе и фотографисања садржаја релевантних за нашу тему, као и подробне анализе горе наведеног, користићемо метод синтезе. Након анализе законодавних рјешења и канонских прописа, публикација црквених и грађанских правних стручњака између два свјетска рата, као и архивских докумената, класификоваћемо поједине ставове и закључке, довести их у међусобну корелацију и тако их повезати у једну цјелину, како би смо дошли до реалног стања ствари у црквеном брачном законодавству између два рата. Социолошки метод ће нам помоћи да успоставимо везу између докумената и друштвене стварности тог времена (нарочито у питању другог свештеничког брака и покушаја лаицизације самога брака) која је утицала на појаву и обликовање појединих проблема, мишљења, ставова и рјешења.

Значај истраживања

Деведесетих година XX вијека, код нас је стварана идилична слика односа цркве и државе у српској, а потом и југословенској монархији, која је у одређеној мјери плод вишедеценијске поларизације српског корпуса на „дрвене“ и „наше преко океана“ у којој су и једна и друга страна приступале овим и сличним темама са извјесном дозом идеолошког субјективизма. Са друге стране, пропаст једне идеологије и повратак осјећаја националне припадности пропраћене су са великим емотивним набојем који је утицао на искривљење свијести и давање погрешног садржаја одређеним историјским догађајима. Тек након одређеног временског дистанцирања од емотивно - националног вртолога деведесетих година прошлога вијека приступило се студиозном истраживању положаја и односа цркве и државе у Краљевини Југославији. Мотивисани жељом да расвјетлимо један од сегмената црквеног живота у овом периоду, приступили смо изради студије која ће за циљ имати да пружи објективан поглед на развој догађаја, као и изазове и проблеме са којима се Српска православна црква на пољу брачног права суочавала у периоду између два свјетска рата.

Композиција студије

Поред подразумеваних елемената који чине један рад као што су: садржај, списак скраћеница, увод, закључак, резиме и библиографија, основна материја рада ће се састојати из четири поглавља која ће бити подјељена на већи или мањи број потпоглавља.

Прво поглавље би носило назив ***Проблем неуједначености брачног права Српске православне цркве у Краљевини Југославији***. Ово поглавље би било подјељено на шест потпоглавља. У првих пет потпоглавља би било изложено брачно законодавство до доношења Брачних правила дејствујућих шест правних подручја са њиховим практичним посљедицама и то следећим редоследом: у првом потпоглављу брачно законодавство Краљевина Србије и Црне Горе, у другом потпоглављу брачно законодавство Хрватске и Словеније, у трећем потпоглављу брачно законодавство Аустрије, у четвртом потпоглављу брачно законодавство Угарске, док би у петом поглављу било изложено брачно законодавство Босне и Херцеговине. У шестом потпоглављу би био изложен процес доношења као и сама Брачна правила Српске православне цркве. У овом дијелу рада направили би смо пресјек у црквено-судској пракси двадесетих и тридесетих година прошлог вијека.

Друго поглавље би носило назив ***Право Српске православне цркве на сопствено брачно законодавство***. Тема овог поглавља била би полемика покренута у правничким круговима Краљевине Југославије по питању црквене компетенције у брачном законодавству и оно би било подјељено на три цјелине. У овом дијелу рада би било разматрано спорно питање да ли Српска православна црква има право да у потпуности регулише питање брака са свим његовим правним посљедицама, или је ипак њена компетенција по овом питању ограничена. У првој цјелини би били изложени ставови каноничара који дају позитиван одговор на ово питање, као што су професор Сергије Троицки и Светислав Брадваровић. У другој цјелини би били изложени ставови правника који су били мишљења да држава не може у потпуности препустити вјерским заједницама компетенцију по овом питању (Радован Казимировић, др. Драгољуб Аранђеловић и други). У трећој цјелини би били изложени ставови изричито негативни по питању

црквене компетенције у брачном праву, склони тенденцији лаизизације и потпуне секуларизације (професор др. Милан Бартош).

Треће поглавље би носило назив *Однос државног и вјерског (православног) брачног права у Краљевини Југославији*. У овом поглављу би кроз призму државно-црквених односа, узимајући у обзир друштвено-политичку реалност тог времена, био анализиран и изложен положај брачног законодавства Српске православне цркве у Краљевини Југославији. Овај дио рада би био подјељен на три цјелине. У првом дијелу би били изложени законодавни црквени прописи који су посредно и непосредно регулисали брачну материју као што су: Устав Српске православне цркве, Брачна правила и Правила и поступак за црквене судове. У другом дијелу би били изложени државни законодавни акти: одређене одредбе Видовданског и Октоисаног устава, Закона о Српској православној цркви, Предоснова грађанског законика за Краљевину Југославију, Кривични законик и Законик о судском кривичном поступку за Краљевину Југославију и други. У трећем дијелу би биле размотрене конкретне тачке пресјека компетенција државног и вјерског (православног брачног законодавства), као што су бракоразводни узроци, брачне сметње, мјешовити бракови, издржавање супружника и дјеце итд. Ово поглавље има за циљ да кроз призму канонског предања Цркве, анализирајући конкретне законодавне акте пружи што реалнију слику црквено-државних односа у њиховом брачно-правном сегменту.

Четврто поглавље би носило назив *Питање другог свештеничког брака*. Овај дио рада који анализира и даје историјски преглед сложеног питања другог свештеничког брака у периоду између два свјетска рата биће подјељен на четири дијела. Први, уједно и уводни дио бавиће се полемиком епископа Никодима Милаша са Стеваном М. Веселиновићем и Јованом Вучковићем, вођеном у предвечерје Великог рата. У другом дијелу ће хронолошки бити изложен редослед догађаја везаних за питање брака удових свештеника, базиран на архивској документацији и публицистици у периоду назначеном у самом радном наслову дисертације. У трећем и четвртном дијелу рада ће бити изложени ставови и публикације поборника, односно противника другог свештеничког брака.

На крају ћемо резимирати закључке истраживања у циљу прављења пресјека чињеничног стања са аспекта историје и канонског права.

Прелиминарна структура рада:

Садржај

Списак скраћеница

Увод

1. Проблем неуједначености брачног права Српске православне цркве у Краљевини Југославији
 - 1.1 Брачно законодавство Краљевина Србије и Црне Горе
 - 1.2 Брачно законодавство Хрватске и Словеније
 - 1.3 Брачно законодавство Аустрије
 - 1.4 Брачно законодавство Угарске
 - 1.5 Брачно законодавство Босне и Херцеговине
 - 1.6 Изједначење брачног законодавства
 - 1.6.1 Практично правне посљедице
 - 1.6.2 Поступак доношења Брачних правила СПЦ
2. Право Српске православне цркве на сопствено брачно законодавство
 - 2.1 Потпуна компетенција СПЦ у брачном питању
 - 2.1.1 Сергије Троицки
 - 2.1.2 Светислав Брадваровић
 - 2.2 Дјелимична компетенција СПЦ у брачном питању
 - 2.2.1 Радован Казимировић
 - 2.2.2 Драгољуб Аранђеловић
 - 2.2.3 Тома Павловић
 - 2.3 Апсолутна државна компетенција у брачном питању
 - 2.3.1 Милан Бартош
 - 2.3.2 Матија Белић
 - 2.3.3 Радо Кушеј
3. Однос државног и вјерског (православног) брачног права у Краљевини Југославији
 - 3.1 Црквено-брачни прописи
 - 3.1.1 Устав Српске православне цркве

- 3.1.2 Брачна правила Српске православне цркве
 - 3.1.3 Правила и поступак за судове Српске православне цркве
- 3.2 Државно-брачни прописи
 - 3.2.1 Видовдански и Октроисани устав
 - 3.2.2 Кривични законик
 - 3.2.3 Законик о судском кривичном поступку
 - 3.2.4 Предоснога грађанског законика за Краљевину Југославију
- 3.3 Сукоб компетенција у брачном питању
 - 3.3.1 Мјешовити бракови
 - 3.3.2 Брачне сметње
 - 3.3.3 Бракоразводни узроци
 - 3.3.4 Наследно-правне последице брака
- 4. Питање другог свештеничког брака
 - 4.1 Полемика о другом свештеничком браку почетком XX вијека
 - 4.1.1 Никодим Милаш о браку након рукоположења
 - 4.1.2 Одговор Стевана М. Веселиновића
 - 4.1.3 Одговор Јована Вучковића
 - 4.2 Питање брака удових свештеника у Краљевини Југославији
 - 4.2.1 Расположење у свештенству и народу
 - 4.2.2 Став епископата
 - 4.2.3 Одлуке САС Српске патријаршије
 - 4.2.4 Ставови Помјесних цркава
 - 4.3 Полемика о другом свештеничком браку
 - 4.3.1 Теологумен епископа Иринеја Ћирића
 - 4.3.2 Свештеничко удружење
 - 4.3.3 Ставови каноничара и правника

Закључак

Резиме

Библиографија

Библиографија:

Извори:

1. *Брачни правилник Српске православне цркве са поступком за судове у СПЦ*, Београд: Геца Кон, 1934.
2. *Братство* – лист за вјерско и морално просвјетивање, Сарајево, 1925-1941.
3. *Весник* – недељни црквено-политички лист свештеничког удружења, Београд 1919-1930.
4. *Весник Српске цркве* – орган свештеничког удружења, Београд, 1921-1933.
5. *Глас цркве* – орган свештенства Епархије шабачке, Шабац, 1923-1933.
6. *Гласник Српске православне патријаршије* – службени лист Српске Православне Патријаршије, Београд, 1920-1941.
7. *Građanski parnični postupnik za Bosnu i Hercegovinu*, Sarajevo : Tisak i naklada Daniela A. Kajona, 1904.
8. *Епархијалный Консисториум*, Сремски Карловци : Митрополитско-Гимназијална Типографија, Б.Г. Б.И., Б.Г.
9. *Глас цркве* – орган свештенства Епархије шабачке, Шабац, 1923-1933.
10. *Гласник Српске православне патријаршије* – службени лист Српске Православне Патријаршије, Београд, 1920-1941.
11. *Законик грађански* : од 11 марта 1844 : са изменама и допунама, Б. м. : б. и., 1937.
12. *Закон о брачном праву и судска пракса* : (XXXI:1894), Нови Сад : Штампарија браће Грујића, Б. Г.
13. *Законски чланци XXXI, XXXII, XXXIII : од године 1894. : о брачном праву : о вероисповедању деце : и о државним матицама*, Срем. Карловци : Српска манастирска штампарија, 1895.
14. *Закон о правном положају верских заједница*, Београд : Службени лист ФНРЈ, 1953.
15. *Кривични законик и Законик о судском кривичном поступку за Краљевину Југославију* : с кратким објашњењем, Београд : Штампарија Гундулић, 1930.

16. *Кривична правила Српске православне цркве*, Београд : "Гласник" службени лист Српске православне цркве; бр. 6, 1961.
17. *Књига правил*, Петроград, 1911.
18. *Кормчая (Номоканон)*, Кијев, 2011.
19. *Нови источник*, Сарајево, 1934-1941.
20. *Општи Аустријски Грађански законик*, Б. м. : Б. И., 1906.
21. *Патент царски за Војводство Србије и Тамишки Банат*, Беч : Штампарија Јерменског манастира, 1849.
22. *Предоснова грађанског законика за Краљевину Југославију*, Београд : Државна штампарија Краљевине Југославије, 1934.
23. *Православље* – орган удружења православног свештенства Архиепископије београдско-карловачке, Београд 1934-1936.
24. *Правила Святых Апостол, Святых Соборов, Вселенских и Поместных, и Святых Отец с толкованиями*, Москва, 2000.
25. *Правила Светих Отаца*, Сремски Карловци, 1995.
26. *Православно црквено право* (Никодим Милаш), Београд-Шибеник, 2004.
27. *Свето Писмо Старога и Новогa Завјета*, Београд, 2004.
28. *Сprovedбена наредба св. Архијерејског синода за устав Српске православне цркве* : од 16 новембра 1931, Београд : Св. Архијерејски синод, 1932;
29. *Синопис црквеног казненог права*, Задар : Штампарија С. Артале, 1911.
30. *Текстови пројекта Закона о конкордату и одговарајућих ставова из законодавства Српске православне цркве : упоређени и објашњени*, Београд : Издање "Самоуправе", 1937.
31. *Устав Краљевине Југославије*, Београд, Државна штампарија Краљевине Југославије, 1931.
32. *Устав Краљевине Србије*, Београд, Државна штампарија Краљевине Србије, 1901.
33. *Устав Краљевине, Срба, Хрвата и Словенаца* : од 28. јуна, 1921. године, Београд : Издавачка књижарница Геце Кона, 1925.

Архивска грађа:

1. Архив Српске Православне Цркве, Београд, Архивска грађа Светог Архијерејског Синода Српске Православне Цркве, VARIA (1919-1923).
2. Споменица VI. главне скупштине Конгреса правника Краљевине Југославије у Загребу, дана 7-9. IX. 1934, Загреб : Стални одбор Конгреса, 1934.
3. Споменица VIII главне скупштине Конгреса правника Краљевине Југославије у Новом Саду , дана 10-11. IX 1936. године, Нови Сад : Стални одбор Конгреса, 1938.

Периодика:

1. Аранђеловић Д., *Форма за склапање брака*, Архив за правне и друштвене науке, год. 24, књ. 29, бр. 1-2 (1934), стр. 320-325.
2. Аранђеловић Д., *Бертолд Ајзнер и брак*, Архив за правне и друштвене науке : орган Правног факултета Универзитета београдског, год. 26 књ. 33, бр. 5 (1936), стр. 282-283.
3. Аранђеловић Д., *Бракоразводни узроци*, Архив за правне и друштвене науке : орган Правног факултета Универзитета београдског, год. 27 књ. 34, бр. 2 (1937), стр. 110-128.
4. Аранђеловић Д., *О члану 118 ГЗ*, Архив за правне и друштвене науке : орган Правног факултета Универзитета београдског, год. 28 књ. 36, бр. 1-2 (1938), стр. 544-546.
5. Аранђеловић Д., *Југословенска предоснова грађанског законика*, Архив за правне и друштвене науке : орган Правног факултета Универзитета београдског, год. 28 књ. 36, бр. 1-2 (1938), стр. 590-591.
6. Аранђеловић Д., *О законској дужности мужа да издржава жену за вријеме трајања брака*, Архив за правне и друштвене науке : орган Правног факултета Универзитета београдског, год. 25 књ. 31, бр. 3 (1935), стр. 209-222.
7. Аранђеловић Д., *Уговор о усвојењу деце по грађанском браку*, Архив за правне и друштвене науке : орган Правног факултета Универзитета београдског, год. 28 књ. 37, бр. 1-2 (1938), стр. 544-546.
8. Анђелковић Д., *Бракоразводни узроци по грађанском законик у Србије, брачна правила СПЦ и предоснови грађанског закона*, Архив за правне и друштвене науке, бр. III (1937), стр. 110-128.
9. Анђелковић М., *Неколико речи поводом најновијих списа г. Троицкога из области црквенога права*, Гласник СПП, бр. 7 (1928), стр. 106-107.
10. Анђелковић М., *О Сергију Тројицком и његовом чувеном спису против другог свештеничког брака*, Весник – недељни црквено-политички лист, год. IX, бр. 3, недеља, 12. фебруар 1928.

11. Анђелковић М., *Незнање и архиансурдне мисли (Одговор Сергеју Тројицком (Русу) , магистру теологије, професору Суботичког факултета)*, Весник – лист за црквену политику, бр. 46, (14. новембар 1921).
12. Авакумовић, Гига, *Поводом једне осуде Католичког женидбеног суда у Ђакову*, Богословски гласник : часопис за православну богословску науку и црквени живот, год. 13, књ. 25, св. 2-5 (1914), стр. 121-130, 212-222, 304-314, 396-404.
13. Бартош Милан, *За црквени или грађански брак*, Архив за правне и друштвене науке, год. 24, књ. 29, бр. 1-2, стр. 227-232.
14. Бартош М., *Право законодавства у брачним пословима* , Архив за правне и друштвене науке, бр. I (1934), стр. 55-60.
15. Бартош М., *Право законодавства у брачним пословима* , Архив за правне и друштвене науке, бр. I (1934), стр. 499-503.
16. Богићевић Љ., *Критика брачних правила*, Политика, 22. октобар 1933.
17. Богићевић Љ., *Приговори против садржаја "Брачних правила"*, Политика, 22. октобар 1933.
18. Брэдваровић, Светислав, *Да ли је у грађанском законодавству о браку остало status quo и после ступања на снагу чл. 129 сл. а) т. 3. и 4. Устава Српске правосл. Цркве*, Богословље : орган Православног богословског факултета у Београду ISSN: 0006-5714.- 13, 2 (1938), стр. 162-167.
19. Belić, Matija, *Odnos državnoga i crkvenoga zakonodavstva, naročito s obzirom na zaključenje braka*, Споменица VI. главне скупштине Конгреса правника Краљевине Југославије у Загребу, дана 7-9. IX. 1934.- стр. 6-22.
20. Влацић Љ., *Примедбе на брачна правила СПЦ*, Архив за правне и друштвене науке, новембар (1933), стр. 396-407.
21. Влацић, Љубо, *Још о брачним правилима* : недоследност госп. професора д-ра С. Троицког у црквено-правним питањима, сепарат, Нови источник; бр. 8, 1940.
22. Вујић, Викентије, *Др Чедомиљ Митровић: Црквено право : кратак преглед*, Богословски гласник : часопис за православну богословску науку и црквени живот, год. 13, књ. 25, св. 3-4 (1914), стр. 263-266, 353-355.

23. Вујић, Викентије, *Могу ли се узети двоје који не стоје у крвном сродству, а имају заједничког кума*, Богословски гласник : часопис за православну богословску науку и црквени живот, Год. 4, књ. 8, св. 3(1905), стр. 432-435.
24. Вујић, Викентије, *Може ли се дете рођено пре венчања својих родитеља увести у матицу крштених као законито*, Богословски гласник : часопис за православну богословску науку и црквени живот, год. 8, књ. 15, св. 1(1909), стр. 155-158.
25. Вучковић, Јован, *Питања о другом браку клирика, пред судом Јерусалимске цркве*, Богословски гласник : часопис за православну богословску науку и црквени живот, год. 11, књ. 21, св. 4 (1912), стр. 313-324.
26. Вучковић, Јован, *Неправославност сродника као сметња рукоположењу*, Богословски гласник : часопис за православну богословску науку и црквени живот, год. 11, књ. 21, св. 3 (1912), стр. 210-235.
27. Вучковић, Јован, *Зар сам против брака удових свештеника*, Српска црква : часопис за црквени живот, год. 1, бр. 9-10 (1919), стр. 245-250.
28. Гардашевић, Благота М., *Склапање брака преко заступника*, Богословље : орган Православног богословског факултета у Београду, год. 1, бр. 1 (1957), стр. 40-50.
29. Драгојевић, Драгутин, *Из црквено-пастирске праксе* : О проглашењу смрти једног од брачних другова, Богословски гласник : часопис за православну богословску науку и црквени живот, год. 3, књ. 5, св. 5 (1904), стр. 405-408.
30. Драгојевић, Драгутин, *Из црквено-пастирске праксе* : Кад и у колико вреди грађански брак за Хрватску и Славонију?, Богословски гласник : часопис за православну богословску науку и црквени живот, год. 3, књ. 6, св. 5 (1904), стр. 363-365.
31. Ђилошевић, Братислав, *Који суд је надлежан да цени уредност и искреност позива мужа жени за продужење брачног живота*, Архив за правне и друштвене науке : орган Правног факултета Универзитета београдског, год. 24, књ. 28, бр. 1 (1934), стр. 351-353.
32. Зеремски, Иларион, *Никодим Милаш: Рукоположење као сметња браку*, Богословски гласник : часопис за православну богословску науку и црквени живот, год. 6, књ. 11, св. 1-2 (1907), стр. 121-131.

33. Зеремски, Иларион, *О браку свештенослужилаца (одговор др Никодиму Милашу) од Стевана М. Веселиновића, протопрезвитера, ректора богословије Св. Саве*, Богословски гласник : часопис за православну богословску науку и црквени живот, год. 6, књ. 11, св. 3-4 (1907), стр. 268-272.
34. Игњатовић, Никола, *Правосуђе у Војводини после Уједињења*, Летопис Матице српске, год. 98, св. 302, бр. 2 (1924), стр. 63-65.
35. Јањић Војислав, *О црквеним реформама*, Српска црква : часопис за црквени живот, год. 1, бр. 7-8 (1919), стр. 189-193.
36. Јовановић Н., *Сродство као брачна сметња према Брачним правилима*, Правнички гласник, бр. II, стр. 79-87.
37. Казимировић Р., *У заштиту истинске науке црквенога права – пуноважност брака после хиротоније*, Гласник СПП, бр. 3, стр. 41-43.
38. Kušej R., *Bračna pravila SPC*, Zbornik znanstvenih rasprava (Ljubljana), br. X, str. 79-112.
39. Kušej R., *Mešani brak v bračnih pravilih SPC*, Zbornik znanstvenih rasprava (Ljubljana), br. X, str. 114-132.
40. Казимировић Радован, *Право брака удових свештеника*, Српска црква : часопис за црквени живот, год. 1, бр. 5-6 (1919), стр. 140-145.
41. Казимировић Радован, *Црквени проблеми пред новим уставом Краљевине СХС*, Српска црква : часопис за црквени живот, год. 1, бр. 1 (1919), стр. 14-18.
42. Kušej, Rade, *Odnos državnoga i crkvenoga zakonodavstva, naročito s obzirom na zaključenje braka*, Споменица VI. главне скупштине Конгреса правника Краљевине Југославије у Загребу, дана 7-9. IX. 1934.- стр. 23-34.
43. Каћански, Лазар, *Црквено историјско право у обите и посебице у нас*, Беседа : богословски часопис православне Епархије бачке, год. 1, бр. 33 (1868), стр. 260-261.
44. Коршош, Тибор, *Брачно право протестаната у Југославији*, Правнички гласник : орган Удружења правника, адвокатске и јавнобележничке коморе у Новом Саду, год. 4, бр. 4 (1940), стр. 100-107.
45. *Како је прост народ решио питање о другом браку свештеника*, «Весник – црквенополитички и друштвени лист», год. II (1920) бр. 15, стр. 2-3.

46. Лазаревић, Адам, *О одговорности мужа за обавезе женине*, Архив за правне и друштвене науке : орган Правног факултета Универзитета у Београду, год. 24 књ. 28, бр. 1 (1934), стр. 63-66.
47. Летић, Георгије, *Из црквено-пастирске праксе* : Који прописи вреде у Угарској у погледу прелаза једне усвојене или законом признате вероисповести у другу?, Богословски гласник : часопис за православну богословску науку и црквени живот, год. 2, књ. 3, св. 5-6 (1903), стр. 451-453.
48. Летић, Георгије, *Из црквено-пастирске праксе* : Могу ли активни официри склопити у Угарској само грађански брак, Богословски гласник : часопис за православну богословску науку и црквени живот, год. 2, књ. 3, св. 1 (1903), стр. 60.
49. Летић, Георгије, *Из црквено-пастирске праксе* : Којој вероисповести ће припадати деца оних родитеља, који пређу из једне усвојене или законом признате вероисповести у другу?, Богословски гласник : часопис за православну богословску науку и црквени живот, год. 2 књ. 4, св. 6 (1903), стр. 419-420.
50. Летић, Георгије, *Из црквено-пастирске праксе* : Који је рок друге изјаве о намери прелаза у једну од усвојених или законом признатих вероисповести - или о намери иступања оданде у Угарској?, Богословски гласник : часопис за православну богословску науку и црквени живот, год. 2 књ. 4, св. 3-4 (1903), стр. 243-244.
51. Летић, Георгије, *Из црквено-пастирске праксе* : Који државни прописи вреде у Угарској за иступање из једне усвојене или признате вероисповести, без прелаза у коју другу од тих вероисповести (нпр. назарена) - и за ступање у једну од тих вероисповести оних особа, које су тако иступиле?, Богословски гласник : часопис за православну богословску науку и црквени живот, год. 2, књ. 4, св. 1-2 (1903), стр. 103-10.
52. Летић, Георгије, *Из црквено-пастирске праксе*, Богословски гласник : часопис за православну богословску науку и црквени живот, год. 2, књ. 4, св. 1-2 (1903), стр. 103-107.
53. Летић, Георгије, *Из црквено-пастирске праксе*, Богословски гласник : часопис за православну богословску науку и црквени живот, год. 2 књ. 3, св. 1 (1903), стр. 59-60.

54. Летић, Георгије, *Из црквено-пастирске праксе*: Који прописи вреде у Хрватској и Словенији у погледу прелаза из једне хришћанске вероисповести у другу?, Богословски гласник : часопис за православну богословску науку и црквени живот, год. 2 књ. 3, св. 4 (1903), стр. 305-306.
55. Митровић, Чед., *Може ли се сведоцима доказивати брачно стање?* : судска хроника, Архив за правне и друштвене науке : орган Правног факултета Универзитета београдског, год. 1 књ. 2, бр. 3 (1906), стр. 264 -268.
56. Митровић, Чед., *Може ли се сведоцима доказивати брачно стање?* : свршетак : судска хроника, Архив за правне и друштвене науке : орган Правног факултета Универзитета београдског, год. 1 књ. 2, бр. 4 (1906), стр. 337-341.
57. Митровић Чед., *Основни метод црквене политике*, Српска црква : часопис за црквени живот, год. 1, бр. 5-6 (1919), стр. 129-134.
58. Митровић, Драган, *Сергије Викторович Троицки о месту Црквеног права и његовом односу са државним правом*, Право, вера, култура. (2012), стр. 74-79.
59. Митровић, Чедомиљ, *О правној способности сведока при венчању*, Архив за правне и друштвене науке : орган Правног факултета Универзитета у Београду, год. 1, књ. 2, бр. 5 (1906), стр. 386-396.
60. Митровић Ч., *Један случај сукоба надлежности вероисповедних судова за брачне спорове*, Архив за правне и друштвене науке, бр. III (1922), стр. 394-398.
61. Митровић, Александар, *Женидба и удадба у сјеверној Далмацији*, Архив за правне и друштвене науке : орган Правног факултета Универзитета у Београду, год. 7, књ. 1, бр. 6 (1906), стр. 524-531.
62. Милић, Иво, *За опште обавезни грађански брак*, сепарат : Летопис Матице српске; књ. 309, св. 1-2.
63. Mićović, Stojan, *Doprinos kanonskog prava savremenom građanskom pravu*, Pravni život : časopis za pravnu teoriju i praksu, god. 62, knj. 564, br. 10 (2013), str. 437-450.
64. *О изједначењу брачнога права у словенским земљама* : Општи извештај (rapport général) за 1. Правнички Конгрес Словенских Држава у Братислави од 8-10. Септембра, 1933, Београд : Архив за правне и друштвене науке Правног факултета Универзитета у Београду, 1933.

65. *Прва редовна годишња скупштина свештеничког удружења*, Српска црква : часопис за црквени живот, год. 2, бр. 5 (1920), стр. 220-225.
66. *Прокламација Њ. В. Наследника Престола православним хришћанима Краљевине*, Српска црква : часопис за црквени живот, год. 2, бр. 5 (1920), стр. 219-221.
67. Панов, Слободан, *Маргиналије о концепту брака у Српском грађанском законнику*, Сто педесет година од доношења Српског грађанског законика : (1844-1994) : зборник радова са научног скупа одржаног 23. и 24. маја 1994., стр. 231-242, Ниш, 1996.
68. Перић, М. Живојин, *О изједначењу брачног права у словенским земљама*, Архив за правне и друштвене науке : орган Правног факултета Универзитета београдског, год. 55, књ. 85, бр. 3 (1999), стр. 371-378.
69. Перић Ж., *Може ли супруг који је напустио хришћанску вјеру тражити на основу тога развод брака*, Бранич, бр. IV (1935), стр. 147-172.
70. Перић, Димшо, *Сергеј Викторович Троицки и његово црквено право*, Анали Правног факултета у Београду : тромесечни часопис за правне и друштвене науке, Vol. 50, бр. 1/2 (2002), стр. 177-183.
71. Панов, Слободан И., *Основ за развод духовног брака*, Анали Правног факултета у Београду : тромесечни часопис за правне и друштвене науке, год. 60, бр. 2 (2012), стр. 162-184.
72. Pavlović, Toma, *Odnos državnoga i crkvenoga zakonodavstva, naročito s obzirom na zaključenje braka*, Споменица VI. главне скупштине Конгреса правника Краљевине Југославије у Загребу, дана 7-9. IX. 1934.- стр. 35-74.
73. Petrić, Vera, *Bračno pravo Srbije u prvoj polovini XIX veka / Zbornik radova posvećen Albertu Vajsu*, Beograd : s. n., 1966.
74. Perić, Dimšo, *Bračno pravo Srpske pravoslavne crkve*, Uporedna religijska prava : hrestomatija, str. 237-265, Beograd, 2005.
75. *Реформа брачног права у Аустрији*, Архив за правне и друштвене науке : орган Правног факултета Универзитета београдског, год. 3, књ. 5, бр. 4 (1908), стр. 329-340.

76. Руварац, Димитрије, *О разводу мешовитих бракова*, Богословски гласник : часопис за православну богословску науку и црквени живот, год. 1, књ. 2, св. 5 (1902), стр. 282-303.
77. Суботић, Драган, *Чедомиљ Митровић и црквено право у Србији до 1941. године*, Зборник радова Народног музеја = Recueil des travaux du Musée national, Vol. 24, стр. 331-343.
78. Суботић, Драган, *Чедомиљ Митровић и црквено право у Србији до 1941. године*, Зборник радова Народног музеја = Recueil des travaux du Musée national, Vol. 24, стр. 331-343.
79. Стојшић, Стојан Д., *Брачно питање*, Глас цркве : часопис за хришћанску културу и црквени живот, год. 9, бр. 7-8 (1931), стр. 152-155.
80. Стојшић, Стојан Д., *Брачно питање : (наставак)*, Глас цркве : часопис за хришћанску културу и црквени живот, год. 9, бр. 9-10 (1931), стр. 199-200.
81. Стојшић, Стојан Д., *Брачно питање : свршетак*, Глас цркве : часопис за хришћанску културу и црквени живот, год. 9, бр. 11-12 (1931), стр. 267-271.
82. Салма, Јожеф, *О брачно-имовинском режиму у Војводини крајем XIX и почетком XX века са посебним освртом на уређење заједничке имовине супружника*, Гласник Адвокатске коморе Војводине, год. 29, бр. 12 (1980), стр. 30-37.
83. Станимировић, Војислав, *Снага обичаја : породица у Српском грађанском законнику између старог и новог*, Српски грађански законик : 170 година.(2014), стр. 145-165.
84. Стјепановић, Станка, *Глобализација као узрок десекуларизације брачног права*, Зборник радова Правног факултета у Нишу, год. 56, бр. 76 (2017), стр. 413-419.
85. Томац Драгутин, *Јурисдикција духовних судова у брачним споровима*, Аранђеловић Д., *О члану 118 ГЗ*, Архив за правне и друштвене науке : орган Правног факултета Универзитета београдског, год. 23 књ. 26, бр. 3 (1933), стр. 544-546.
86. Троицки, Сергије Викторовић, *Други брак свештеника*, Богословски гласник : часопис за православну богословску науку и црквени живот, год. 12, књ. 23, св. 1-5 (1913), стр. 72-81, 185-193, 291-306.
87. Троицки, Сергије, *О мешовитим браковима*, Богословље : орган Православног богословског факултета у Београду, год. 13, бр. 1 (1938), стр. 42-59.

88. Троицки С., *Брак*, Летопис Матице Српске, бр. 309 (1926), стр. 379-383.
89. Троицки С., *Црквена надлежност у брачном праву*, Гласник СПП, бр. 38-39 (1933), стр. 78-93.
90. Троицки С., *О светости брака*, часопис Православна мисао, бр. 1-2 (1968), стр. 11-22.
91. Троицки С., *О мешовитим браковима*, Богословље, год. XIII (1938), св. 1, стр. 42-59.
92. Троицки С., *Одговор г. Теодору Титову*, Гласник СПП, бр. 14 (1929), стр. 217-218.
93. Троицки С., *Привидном заштитнику „Истинске науке“*, Гласник СПП бр. 6 (1929), стр. 87-89.
94. Троицки С., *Исправка*, Гласник СПП, бр. 17 (1929), стр. 264-265.
95. Троицки С., *Обавезни или факултативни грађански брак*, Летопис Матице Српске, бр.307 (1926), св. 1-2.
96. Титов Т., *Исправка ка чланку "Привидном заштитнику истинске науке"*, Гласник СПП бр. 10 (1929), стр. 151-152.
97. Цвејић-Јанчић, Олга, *Брачно право у Војводини између два светска рата*, Нови Сад : Матица српска, 2008, бр. 125 (2008), стр. 33-52.
98. Цвејић-Јанчић, Олга, *Брачно право према Српском грађанском закону*, Сто педесет година од доношења Српског грађанског законика : (1844-1994) : Зборник радова са научног скупа одржаног 23. и 24. маја 1994., стр. 219-230, Ниш, 1996.
99. Cvejić Jančić, Olga, *Istorija bračnog prava u Vojvodini*, Zbornik radova = Récueil des travaux, God. 23, br. 1/3 (1989), str. 3-11.
100. Шаркић, Срђан, *Сергије Викторович Троицки : професор Црквеног права на Правном факултету у Суботици, Војвођански простор у контексту европске историје* : зборник радова. [Књ.] 2, [Личности војвођанског простора] = The Region of Vojvodina in the Context of European History : book of proceedings. [Book 2], [People of the Vojvodina Region].- Str. 495-504.

Литература:

1. Ajzner, Bertold, *Međunarodno međupokrajinsko (interlokalno) i međuvjersko Bračno pravo Kraljevine Jugoslavije*, Zagreb : Tipografija, 1935.
2. Ajzner Bertold, Pliverić Mladen, *Mišljenja o predosnovi gradjanskog zakonika za Kraljevinu Jugoslaviju*, Zagreb : Pravničko društvo, 1937.
3. Ајзнер, Бертолд, *Сукоб покрајинских (локалних) закона о питању истраживања ванбрачног очинства*, Београд : Издање наставника Правног факултета, 1938.
4. Аранђеловић, Драгољуб, *Неколико речи о миразу, спреми и удомљењу по нашем грађанском законнику*, Београд : Народна штампарија, 1905.
5. Аранђеловић, Драгољуб, *Бракоразводни узроци по грађанском законнику Србије, Брачном правилнику Српске православне цркве и Предоснови грађанског законика*, Београд : "Светлост", 1937.
6. Беговић, Мехмед Џ., *Породично право. Део 1, Брачно право* : белешке по предавањима одржаним у школској 1946-47 години на Правном факултету у Београду, Београд : Удружење студената права, 1946.
7. Бранковић, Дамаскин, *Одломак из брачног права : и то из партије о правом сродству : а наиме о природном, крвном тј. сродству по крви и млеку као брачној сметњи*, Нови Сад : Штампарија А. Пајевића, 1888.
8. Бранковић, Дамаскин, *Брачно право православне цркве : с особитим погледом на брачне одношаје српске православне митропо[ли]је у земљама угарске круне. Књ. 1.*, Сремски Карловци : [Б. м. : б. и.], 1886.
9. Бранковић, Дамаскин, *Брачно право православне цркве : с особитим погледом на брачне одношаје српске православне митропо[ли]је у земљама угарске круне. Књ. 2.*, Сремски Карловци : [Б. м. : б. и.], 1886.
10. Веселиновић, Стеван М., *О браку свештенослужилаца : (одговор Др Никодиму Милашу)*, Београд : Штампарија "Доситије Обрадовић", 1907.
11. Веселиновић, Стеван М., *Доле с Олимпа : (прилог за историју српске богословске књижевности XIX и XX века)*, Београд : Штампарија Наумовића и Стефановића до "Мајдана", 1908.

12. Vlačić, Ljubomir N., *Austrijsko bračno (ženidbeno i udadbeno) pravo : ručna knjiga za parohijsko sveštenstvo sviju zakonom priznatih religija ili vjerskih zadruga*, Spljet : Hrvatska štamparija Trumbić i Drug, 1909.
13. Влацић Љубо, *Пројекат основног закона о верама и међуверским односима*, Б. М. : Б. И., 1934.
14. Gunčević, Josip, *Mješovite ženidbe*, Mostar : "Savremena pitanja", 1930.
15. Ђорђевић, Тихомир Р., *Узимање у роду у нашем народу*, Београд : Г. Кон, 1929.
16. Ђурић К., *Црква и држава*, Београд, 1923.
17. *Ženidbeno pravo : (obzirom na Codex)*, Pravnički repetitoriji. Pravno-povjesna skupina, Zagreb : Jugoslav. Kompas, 1909.
18. Игњатовић, Никола, *Судска пракса из области брачног права и поступка у брачним парницама*, Нови Сад : Душан Чампраг и Друг, Б. Г.
19. Илић, Аћим А., *Једно спорно питање из каноничног права : и резултати стечаја за књигу: О сродству*, Београд : Штампарија код Просвете - С. Хоровица, 1897.
20. Јелисавчић, Јаков, *Удата жена у грађанском праву : одломак из упоредног законодавства*, Београд : Штампарија П. К. Танасковића, 1897.
21. Јеремић, Јован, *За обавезност црквеног брака*, Београд : Б. И., 1940.
22. Јокановић, Јован, *Докази о Неистинитости Умировљења Једног Православног Свештеника*, Сарајево : Државна Штампарија, 1925.
23. Константиновић, Михаило, *Брачно право (Грађанско III део - Породично право)*, Београд : Б. И., 1938.
24. Казимировић, Радован Н., *Црквено-правне расправе. Књ. I*, Београд : Штампарија "Св. Сава", 1923.
25. Кокотовић, Срђан, *Црквени и грађански брак : мастер рад*, Београд : С. Кокотовић, 2014.
26. Милаш, Никодим, *Рукоположење као сметња браку : канонистичка радња Никодима, епископа далматинског, Мостар : издавачка књижарница Пахера и Кисића*, 1907.
27. Милаш, Никодим, *Православно црквено право : по општим црквено-правним изворима и посебним законским наредбама које важе у појединим аутокефалним црквама*, Београд : Г. Кон, 1926.

28. Милаш, Никодим, *Застарјелост у црквеном казненом праву*, Београд : Штампарија "Доситије Обрадовић", 1911.
29. Милаш, Никодим, *Брак између хришћана и нехришћана*, Београд : Демократска штампарија, 1907.
30. Мирковић Л., *Породично право*, Београд : Б.И., 1920.
31. Митровић, Чедомир, *Бракоразводни узроци у хришћанском законодавству*, Београд : Штампарија Тодора К. Наумовића, 1906.
32. Митровић, Чедомиљ, *Супрушко неверство*, Београд : Штампарија "Мироточиви", 1923.
33. Митровић, Чедомиљ, *Црквено право : кратак преглед*, Београд : Геца Кон, 1921.
34. Митровић, Чедомиљ, *Црквено право / предавање Чеде Митровића*, Београд : Литографија Косте М. Бојковића, 1922.
35. Митровић, Чедомиљ, *Црквено право : кратак преглед*, Београд : Привредник, 1929.
36. Митровић, Чедомиљ, *О законодавним границама између цркве и државе : приступно предавање из црквеног права (8. фебруара 1899. год.)*, Београд : Државна штампарија Краљевине Србије, 1900.
37. Митровић, Чедомиљ, *Први српски закон о црквеним властима*, Београд : Државна штампарија Краљевине Србије, 1909.
38. Митровић, Чедомиљ, *Из црквеног и брачног права : расправе и чланци*, Београд : Г. Кон, 1909.
39. Митровић, Чедомиљ, Никодим, епископ далматински, *"Рукоположење као сметња браку", канонистичка радња*, Мостар : Издавачка књижарница Пахера и Кисића, 1907.
40. Митровић, Чедомиљ, *Црквено право : кратак преглед*, Београд : Привредник, 1929.
41. Милић Иво, *Потреба реформе и изједначења нашег брачног права : (јавно предавање држано у Суботици на позив Официрског дома)*, Б.М : Б.И., Б.Г.
42. Mitrović, Čeda, *Osnovni metod crkvene politike*, Sarajevo : Štamparija Daniel i A. Kajan, 1919.
43. Николић, Спасоје, *Црквено правосуђе и поповски послови*, Б. М. : Б. И., 1935.
44. Perić, Dimšo, *Bračno pravo Srpske pravoslavne crkve, Uporedna religijska prava : hrestomatija*, str. 237-265, Beograd, 2005.

45. Перић Живојин, *Лично брачно право*, Београд : Геца Кон, 1934.
46. Пржић, Илија А., *Црквено право*, Београд : Футур, 1937.
47. Поповић, Атанасије М., *Црква у области права : искрена реч и у своје време*, Сремски Карловци : Српска манастирска штампарија, 1920.
48. Поповић, Атанасије М., *Извори црквеног права*, Београд : Штампарија П. К. Танасковића, 1895.
49. Поповић А., *Ручна књига о браку*, Београд, 1926.
50. Павићевић, Александра, *Црквени и народни модел брака у Срба : магистарски рад*, Београд : С.Н., 1998.
51. Ружичић, Никанор, *Номоканон о браку или Нова ручна књига за сваког у опште, а нарочито за свештенике и богослове : с додатком о сродству за правнике*, Београд : Државна штампарија, 1880.
52. Стојановић, Јосиф В., *Црквени суд у првих хришћана и Срба*, Београд : Државна штампарија Краљевине Србије, 1894.
53. Стаменковић, Миодраг Ст., *Примери сродстава : (сродственик)*, Ниш : Штампарија и књиговезница "Св. Цар Константин", 1926.
54. Sladović E., *Ženitbeno pravo*, Zagreb : B.I., 1925.
55. Троицки, Сергије, *Проблем црквеног законодавства*, Ниш : "Св. цар Константин", 1925.
56. Троицки, Сергије, *Ново законодавство о српској цркви и његови коментатори*, Београд : Штампарија "Привредник", 1932.
57. Троицки, Сергије, *Место црквеног права на Правном факултету, У Сремским Карловцима* : Српска манастирска штампарија, 1933.
58. Троицки, Сергије, *Изједначење државног верског законодавства*, Београд : Привредник, 1940.
59. Троицки С., *Хришћанска философија брака*, Геца Кон, Београд, 1934.
60. Троицки С., *Црквено право*, Београд : Правни факултет Универзитета у Београду, 2011.
61. Троицки С., *Обавезе супруга у погледу вјере дјеце из мјешовитих бракова*, Загреб : Задружна штампарија, 1938.

62. Троицки С., *Недостаци у брачним правилима СПЦ*, Скопље : Немања, 1938.
63. Троицки С., *Надлежност православних црквених судова у погледу додељивања деце*, Београд : Издање наставника правног факултета, 1939.
64. Троицки С., *Сродство по браку као брачна сметња*, Београд : Привредник, 1940.
65. Троицки С., *Црквени или грађански брак*, Београд : Штампарија "Св. Сава", 1926.
66. Троицки С., *Да ли поједине цркве имају право законодавства у брачним пословима?*, Београд : Штампарија "Привредник", 1934.
67. Троицки С., *Сродство из ванбрачног односа као брачна сметња*, Скопље : Немања, 1940.
68. Троицки С., *Спорна питања у погледу посинења*, Срем. Карловци : Српска манастирска штампарија, 1934.
69. Троицки С., *У заштиту брачног идеализма*, Нови Сад : ИК "Јовановић и Богданов", 1928.
70. Троицки, Сергије Викторовић, *Изабране студије из канонског права*, Смедерево : Гимназија Смедерево, 2008.
71. Томас, Dragutin, *Ustav i bračno pravo*, Zagreb : D. Tomas, 1925.
72. Hiršl, Jakov, *O sudskom postupku u bračnim sporovima*, Zagreb, Tipografija, 1937.
73. Цисарж, Бранко А., *Црквено право. 2 : (брачно право и црквеносудски поступак Српске православне цркве) : уџбеник за српске православне богословије*, Београд : Свети архијерејски синод Српске православне цркве, 1973.
74. *Црквено право / Сергије Викторович Троицки*, Београд : Правни факултет Универзитета, Центар за издаваштво и информисање, 2011.
75. Carević, Josip, *Promjene u novom crkvenom zakoniku*, Split : vlast. nakl., 1918.
76. Curinaldi, A., *Priručnik parbenog postupka kod crkvenih ženidbenih sudova po novom crkvenom postupku*, Split : Hrvatska knjižara, 1930.

БИБЛИОГРАФИЈА

- Недић Б., *Питање другог брака свештенства у Србији и став Сергија Троицког* : ОСМИ ГОДИШЊИ СИМПОСИОН ТЕОЛОГА „СРПСКА ТЕОЛОГИЈА ДАНАС“ – СТОД 2016, Београд : Православни богословски факултет, 2016.
- Недић Б., *Ислам у Русији* : ОСМИ ГОДИШЊИ СИМПОСИОН ТЕОЛОГА „СРПСКА ТЕОЛОГИЈА ДАНАС“ – СТОД 2016, Београд : Православни богословски факултет, 2016.
- Недић Б., *Полемика у правничким круговима изазвана доношењем Брачних правила Српске православне цркве 1933. године* : ДЕВЕТИ ГОДИШЊИ СИМПОСИОН ТЕОЛОГА „СРПСКА ТЕОЛОГИЈА ДАНАС“ – СТОД 2017, Београд : Православни богословски факултет, 2017.

БИОГРАФИЈА

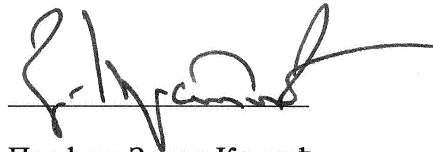
Рођен сам 01. септембра 1990. године у Тузли, од оца Славка и мајке Драгице (Чавић). Основно образовање сам стекао у Бијељини у ОШ „Вук Караџић“ и „Јован Дучић“ у периоду од 1997. до 2005. године. По завршетку основног образовања, а по благослову тадашњег Епископа зворничко-тузланског Господина Василија, уписао сам Богословију Светог Јована Златоустог у Крагујевцу, коју сам окончао одличним успјехом 2005. Основне академске студије сам завршио на Московској православној духовној академији у Сергијевом Посаду, у периоду од 2009. до 2012. године. Мастер (практичне) студије уписао сам исте године на Православном богословском факултету Универзитета у Београду, а завршио 2015. године. По благослову Епископа зворничко-тузланског Господина Хризостома, 2016. године сам уписао докторске студије на претходно поменутој високошколској установи.

У периоду од 2014. до 2015. године радио сам хонорарно при Библиотеци зворничко-тузланске епархије. Године 2015. по благослову Епископа Хризостома постављен сам за вјероучитеља. Тренутно предајем вјеронауку у ОШ „Петар Петровић Његош“ у Великој Обарској, и пољопривредној и медицинској средњој школи у Бијељини. Од страних језика течно говорим руски, служим се енглеским. Ожењен сам, отац једног дјетета.

Већу за докторске студије
Православног богословског факултета
Универзитета у Београду

САГЛАСНОСТ

Сагласан сам да прихватим менторство у изради докторске дисертације кандидата
Бранислава Недића из Бијељине из научне области канонско право.

Проф др Зоран Крстић

У Београду,

дана 29. августа 2018. године.